AHOLINING KREDIT YUKLAMASI VA MIKROQARZLAR MUAMMOSI: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI, EKONOMETRIK BAHO VA UNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Shakirova Nigora Axralovna

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

PhD, dotsent, Iqtisodiy statistika kafedrasi

Tel: +998943640050

E-mail:shakirova0130@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0009-0006-5025-4764

Salawat Tu'rkpenbaev Jen'isbay uli

Moliya fakulteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” yo’nalishi talabasi

Tel: +998 97 204 25 08

E-mail:salawatturkpenbaev2508@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekistonda aholining kredit yuklamasi ortishi, mikroqarzlar bozorining kengayishi va jismoniy shaxslarning qarz majburiyatlari bilan bog‘liq muammolar Markaziy bank, Milliy statistika qo‘mitasi va xalqaro moliya tashkilotlari ma’lumotlari asosida tahlil qilinadi. Banklar tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar qoldig‘ining 2020–2026-yillardagi dinamikasi uchun log-chiziqli trend regressiyasi baholandi: qoldiqning o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati taxminan 33,5 foizni (95 % ishonch oralig‘i: 30,6–36,4 %), determinatsiya koeffitsiyenti esa R^2 = 0,997 ni tashkil etdi. Aholi kreditlari qoldig‘ining yillik daromadga nisbati 2025-yilda 18,6 foizdan 19,4 foizga ko‘tarilgan. Raqamli kreditlash, qarz yuki me’yorlari va moliyaviy savodxonlik bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kredit yuklamasi, mikroqarz, mikromoliya tashkilotlari, qarz yuki (DTI, DSTI), kredit riski, raqamli kreditlash, moliyaviy savodxonlik, trend regressiyasi.

KIRISH

Moliya tizimining rivojlanishi aholi va tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Tijorat banklari va mikromoliya tashkilotlari taqdim etayotgan kreditlar hamda mikroqarzlar aholining qisqa muddatli ehtiyojlarini qondirishda muhim vositaga aylandi. Biroq kredit olish imkoniyatlarining kengayishi bilan birga aholining qarz yuklamasi ortishi va majburiyatlarni o‘z vaqtida bajarish bilan bog‘liq muammolar ham dolzarb bo‘lib bormoqda.

Kredit yuklamasi jismoniy shaxsning o‘z daromadlari hisobidan asosiy qarz va foiz to‘lovlarini amalga oshirish qobiliyatini ifodalaydi. Daromad majburiyatlarni qoplashga yetmasa, kundalik iste’mol, jamg‘armalar va oilaviy moliyaviy barqarorlik zarar ko‘radi. Masalaning dolzarbligi shundaki, Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, jismoniy shaxslarga ajratilgan bank kreditlari qoldig‘i 2026-yil 1-avgust holatiga 239,8 trln so‘mga yetgan va yil boshidan 8,9 foizga oshgan [anhor.uz, 2026]. Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi ham mikrokreditlashning tez o‘sishi va nazoratning yetarli emasligi moliyaviy barqarorlikka xavf tug‘dirishi mumkinligini qayd etgan [6].

Tadqiqotning maqsadi — aholi kredit yuklamasining hozirgi holatini rasmiy statistika asosida baholash, uning o‘sish sur’atini ekonometrik usulda aniqlash va kreditlash amaliyotini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdir. **Vazifalar:** (1) kreditlar qoldig‘i va tarkibi dinamikasini tahlil qilish; (2) mikroqarzlar bozori va raqamlashuv ko‘rsatkichlarini o‘rganish; (3) tartibga solish me’yorlarini (DSTI, DTI) baholash; (4) trend regressiyasini baholab, statistik xulosalar chiqarish; (5) takliflar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR SHARHI

Uy xo‘jaliklari moliyasi nazariyasida Campbell (2006) qarz olish va jamg‘arish qarorlari uy xo‘jaliklarining ma’lumot va ko‘nikmalariga bog‘liqligini ko‘rsatgan [9]. Lusardi va Mitchell (2014) moliyaviy savodxonlik past bo‘lgan shaxslar qimmat kreditlardan ko‘proq foydalanishi va qarz yukini kamroq baholashini asoslab bergan [8]. Mian va Sufi (2010) uy xo‘jaliklari qarzining yuqori darajasi iqtisodiy tanazzul chuqurligini kuchaytirishini empirik jihatdan tasdiqlagan [10]. Mamlakat darajasida Markaziy bankning Moliyaviy barqarorlik hisoboti chakana kreditlashning tez o‘sishi qarz yukini oshirib, kredit riskini kuchaytirishi mumkinligini ta’kidlaydi [5]. IMF Moliyaviy tizim barqarorligini baholash dasturi (FSAP) kredit riskiga zaif nuqtalar mavjudligini aniqlagan [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA MA’LUMOTLAR

Tahlil Markaziy bankning rasmiy statistikasi (kreditlar qoldig‘i, mikromoliya sharhlari, makroprudensial vositalar), Milliy statistika qo‘mitasining aholi daromadlari hisoboti hamda IMF materiallariga tayanadi. 2020–2023-yillar uchun jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar qoldig‘i tijorat banklari bo‘yicha Markaziy bank hisobot ma’lumotlariga asoslangan ilmiy nashrdan, 2025-yil 1-yanvar qiymati UzDaily orqali e’lon qilingan Markaziy bank hisobotidan olindi. 2026-yil 1-yanvar qiymati Markaziy bankning 2026-yil 1-iyuldagi qoldig‘i (235,9 trln so‘m) va yil boshidan o‘sish sur’ati (7,1 %) asosida hisoblandi (≈220,3 trln so‘m). 2024-yil 1-yanvar uchun tekshirilgan rasmiy qiymat topilmagani sababli regressiya modeliga kiritilmadi. Ma’lumot manbalari Ilova B da keltirilgan.

Baholash modeli: $\ln L_t = \beta_0 + \beta_1 \cdot t + \varepsilon_t$, bunda L_t — yil boshiga jismoniy shaxslarga ajratilgan bank kreditlari qoldig‘i (trln so‘m), t = yil − 2020. Parametrlar eng kichik kvadratlar usuli (OLS) bilan baholandi ($n = 6$). Nol gipoteza H_0: $\beta_1 = 0$ (o‘sish trendi yo‘q).

1. Aholining kredit yuklamasi va mikroqarzlar bozorining hozirgi holati

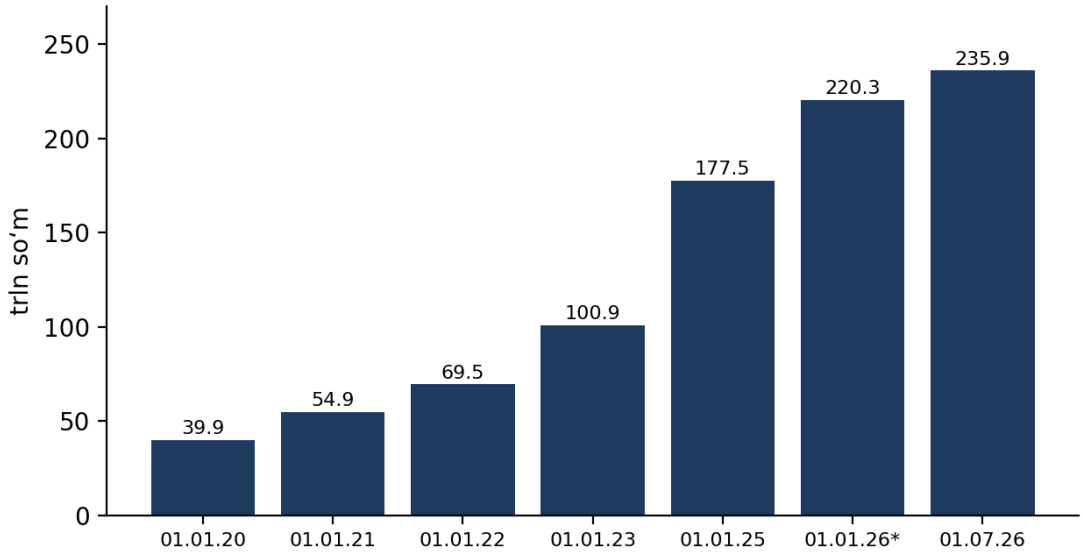
Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, 2026-yil 1-iyul holatiga bank tizimining jami kreditlar qoldig‘i 642,8 trln so‘mni tashkil etgan; shundan jismoniy

shaxslarga ajratilgan kreditlar 235,9 trln so‘m (yil boshidan +7,1 %), yuridik shaxslarga ajratilganlari 406,9 trln so‘m (+6,1 %). Bir yil ichida aholi kreditlari qariyb 40 trln so‘mga ko‘paygan, korxonalarniki esa 28,6 trln so‘mga [anhor.uz, 2026]. 1-avgust holatiga aholi kreditlari 239,8 trln so‘mga yetgan, bu jami kredit portfelining qariyb 37 foizini tashkil etadi.

1-jadval. Jismoniy shaxslarga ajratilgan bank kreditlari qoldig‘i

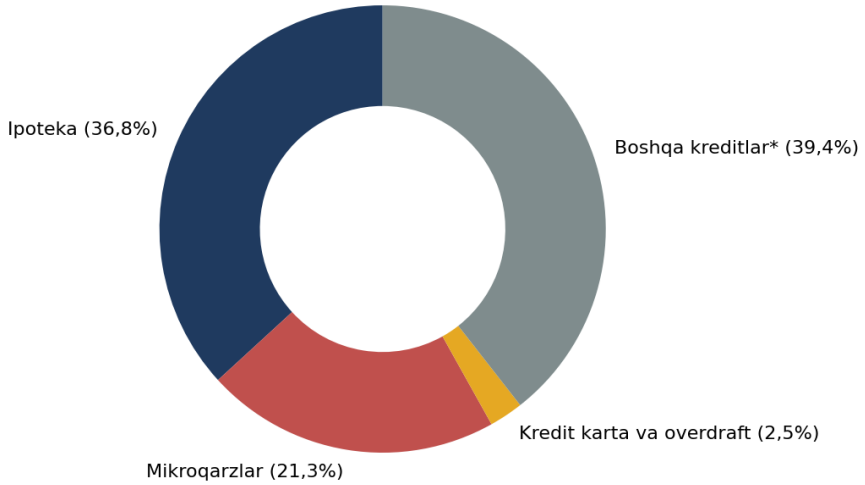
Sana	Qoldiq, trln so‘m	Yillik o‘sish, %	Izoh
01.01.2020	39,9	—	MB
01.01.2021	54,9	37,5	MB
01.01.2022	69,5	26,6	MB
01.01.2023	100,9	45,3	MB
01.01.2025	177,5	—	MB (2024 qiymati kiritilmagan)
01.01.2026	≈220,3	24,1	hisoblangan
01.07.2026	235,9	+7,1 (yil boshidan)	MB
01.08.2026	239,8	+8,9 (yil boshidan)	MB

Manba: Markaziy bank ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. Yillik o‘sish — oldingi keltirilgan yil bilan taqqoslangan o‘zgarish; 2025→2026 uchun 220,3/177,5.

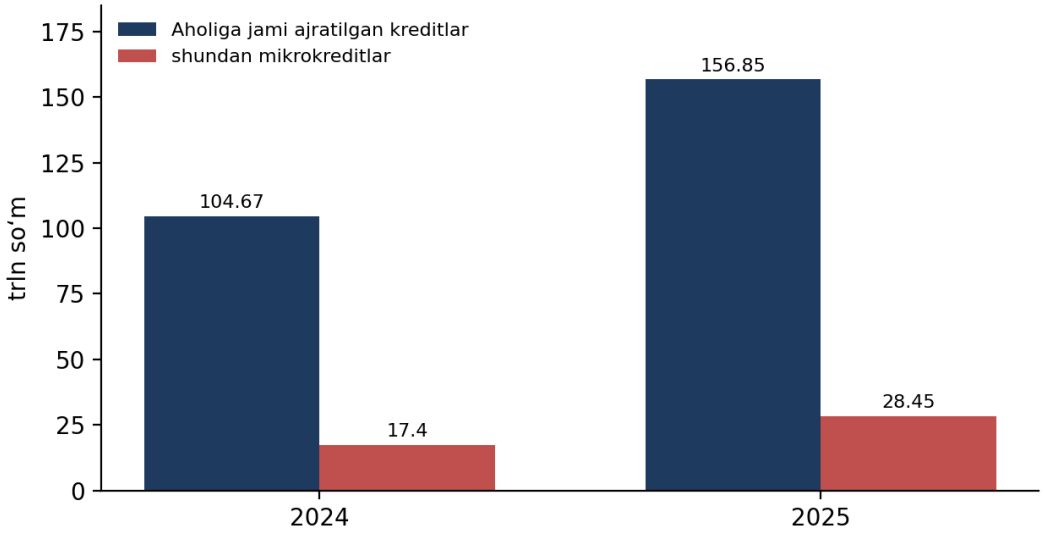
1-diagramma. Aholi kreditlari qoldig‘i dinamikasi, trln so‘m (*2026-yil 1-yanvar — hisoblangan)

Aholi kreditlari tarkibida eng katta ulush ipotekaga to‘g‘ri keladi (36,8 %, taxminan 88,2 trln so‘m). Ikkinchi yirik yo‘nalish mikroqarzlar bo‘lib, ularning qoldig‘i 51,1 trln so‘mga yetgan. Kredit kartalari va overdraftlar eng tez o‘sgan segment: yil boshidan 33,5 foizga (1,48 trln so‘mga) ko‘payib, 5,9 trln so‘mga yetgan [uza.uz, 2026].

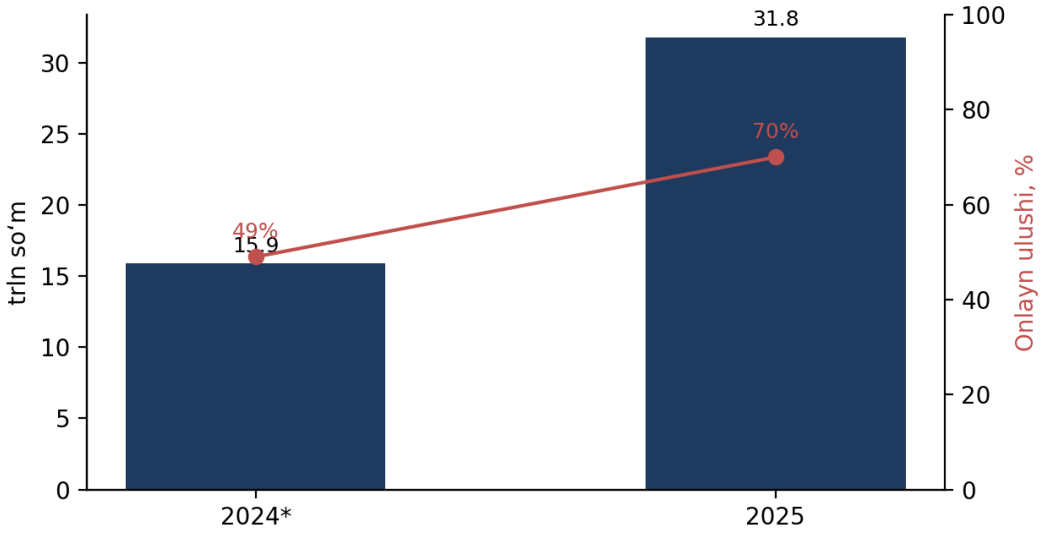

2-diagramma. Aholi kreditlari tarkibi, 2026-yil 1-avgust (*boshqa kreditlar — qoldiq usulida hisoblangan: avtokredit, mikrokredit, iste'mol krediti va boshqalar)

Mikromoliya sektori bo'yicha Markaziy bankning 2026-yil I chorak sharhiga ko'ra, mikromoliya tashkilotlari va lombardlar tomonidan 12,2 trln so'm kredit ajratilgan; bu 2025-yilning shu davriga nisbatan ikki baravar ko'p. Kreditlarning 92 foizi mikromoliya tashkilotlari hissasiga to'g'ri kelgan, mikromoliya kreditlarining 72 foizi onlayn rasmiylashtirilgan, raqamli kreditlash hajmi esa 8 trln so'mga yetgan [1]. 2025-yil yakuni bo'yicha esa ushbu sektor jami 31,8 trln so'm kredit ajratgan (2024-yilga nisbatan 2 baravar), kreditlarning 97 foizi jismoniy shaxslarga berilgan, jismoniy shaxslarga berilgan kreditlarning 62 foizi 10 mln so'mgacha bo'lgan [spot.uz, 2026].

3-diagramma. Banklar tomonidan aholiga ajratilgan kreditlar (yillik oqim), trln so‘m

4-diagramma. Mikromoliya tashkilotlari va lombardlar kreditlari hamda onlayn ulushi (*2024 — “2 baravar” va +21 f.b. ko‘rsatkichlaridan hisoblangan)

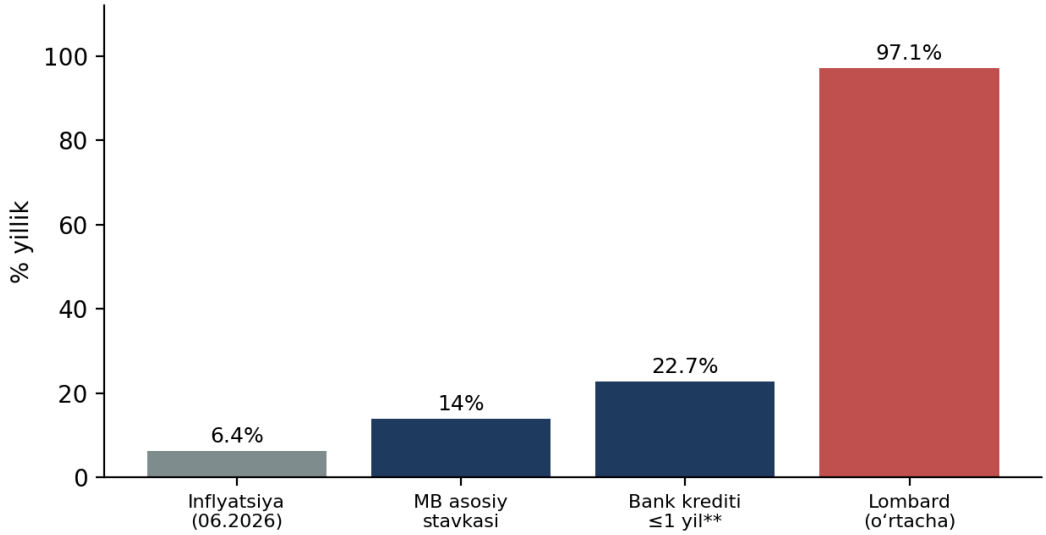
Mikroqarzlar bozorining kengayishi o‘z-o‘zidan salbiy hodisa emas: u an’anaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati cheklangan fuqarolarning moliyaviy resurslarga kirishini yaxshilashi mumkin. Asosiy masala kreditlarning qay darajada mas’uliyatli ajratilishi, qarz oluvchi daromadiga mosligi va shartlarning shaffofligidir.

2. Aholi kredit yuklamasining ortishiga sabab bo‘layotgan omillar

Birinchidan, daromad va xarajatlar o‘rtasidagi nomutanosiblik. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda aholining umumiy daromadi 1 134,3 trln so‘mga yetgan (nominal +18,9 %, real +9,2 %); aholi jon boshiga daromadning real o‘sishi 7,2 foizni tashkil etgan, umumiy daromadlarda xorijdan pul o‘tkazmalari ulushi 21 foizga ko‘tarilgan [Gazeta.uz, 2026; 4]. Aholi kreditlari qoldig‘i esa 2025-yilda taxminan 24,1 foizga oshgan, ya’ni nominal daromad o‘sishidan taxminan 5 foiz bandga tez. Aholi kreditlari qoldig‘ining yillik umumiy daromadga nisbati 2025-yil boshidagi ≈18,6 foizdan yil oxirida ≈19,4 foizga ko‘tarilgan (2025-yil daromadi 2024-yilgi 18,9 % o‘sishdan hisoblangan; hisob-kitob muallifniki).

Ikkinchidan, kredit olishning soddalashuvi va raqamlashuv: mobil ilovalar qulay bo‘lsa-da, qaror qabul qilish vaqti qisqaradi va foizlar, komissiyalar hamda kechiktirish oqibatlari yetarlicha o‘rganilmaydi. **Uchinchidan**, bir nechta tashkilotdan parallel kredit olish va eski qarzni yangi kredit hisobiga yopish amaliyoti qarzdorlikni chuqurlashtiradi. **To‘rtinchidan**, moliyaviy savodxonlikning yetarli emasligi: nominal va samarali foiz stavkasi hamda jami qaytariladigan summa o‘rtasidagi farq tushunilmaydi [8]. **Beshinchidan**, daromadlarning muntazam emasligi va mavsumiyligi qat’iy oylik to‘lovli kreditlarni qaytarishni qiyinlashtiradi.

Foiz stavkalari omili ham muhim: Markaziy bank asosiy stavkasi 2026-yil iyulida 14 foiz, iyun oyida yillik inflyatsiya 6,4 foiz bo‘lgan, ammo jismoniy shaxslarga ajratilgan 1 yilgacha muddatli milliy valyutadagi bank kreditlari bo‘yicha o‘rtacha stavka (2025-yil iyun) 22,7 foizni, lombardlarning jismoniy shaxslarga bergan mikroqarzlari bo‘yicha yillik o‘rtacha stavka esa 97,1 foizni tashkil etgan.

5-diagramma. Foiz stavkalari taqqoslanishi, % (**bank krediti stavkasi — 2025-yil iyun; lombard — 2025-yil; boshqalari — 2026-yil iyun/iyul)**

3. Mikroqarzlar bilan bog‘liq asosiy muammolar va xatarlar

Birinchi muammo — ortiqcha qarzdorlik. Bir vaqtda bir nechta kredit bo‘yicha to‘lov qilayotgan qarz oluvchining daromadining katta qismi qarzga ketadi va oziq-ovqat, kommunal xizmatlar, transportga mablag‘ yetishmaydi. Markaziy bankning 150 mingdan ortiq shartnomani tahlil qilgan avvalgi tadqiqotida 35 foiz holatda qarz yuki tavsiya etilgan 50 foizlik me’yordan yuqori ekani aniqlangan, shu jumladan avtokreditlarning 67, mikroqarzlarning 37, iste’mol kreditlarining 25 foizida [norma.uz, 2019]. Ikkinchi muammo — to‘lovlarning kechiktirilishi (daromadning kamayishi, ishsizlik, sog‘liq xarajatlari). Uchinchi muammo — kredit shartlarining tushunarli emasligi. To‘rtinchi muammo — kredit riskining moliya tashkilotlari barqarorligiga ta’siri.

Markaziy bank ma’lumotiga ko‘ra, 2026-yil 1-aprel holatida mikromoliya tashkilotlari va lombardlar sektoridagi muammoli kreditlar ulushi 2,3 foizni tashkil etgan [1]. Bank tizimida 2026-yil 1-yanvar holatiga muammoli kreditlar (NPL) 18,1 trln so‘m (taxminan 3 %) bo‘lgan, 2025-yil davomida 21,8 trln so‘mdan kamaygan [anhor.uz, 2026]. Biroq bu sektor miqyosidagi ko‘rsatkich bo‘lib, uni barcha jismoniy shaxslarning kredit yuki bilan tenglashtirib bo‘lmaydi; NPL

ulushining pastligi ayrim qarz oluvchilarda ortiqcha qarzdorlik yo‘qligini anglatmaydi. IMF 2025-yilda mikrokreditlashning tez o‘sishi va kredit tekshiruvining sustligi qisqa muddatli qarzlar portlashi natijasida moliyaviy barqarorlik shokini keltirib chiqarishi mumkinligini ogohlantirgan [daryo.uz, 2025; 6, 7].

4. Kredit yuklamasini tartibga solish bo‘yicha amaldagi yondashuvlar

Markaziy bank makroprudensial talablar joriy etgan. Qarzga xizmat ko‘rsatishning daromadga nisbati (DSTI) bo‘yicha umumiy me’yor 50 foizni tashkil etadi; ayrim istisnolar doirasida boshqa talablar qo‘llanishi mumkin [2]. Bundan tashqari, 2026-yil 1-martdan jismoniy shaxslarga ajratiladigan iste’mol kreditlari va mikroqarzlar bo‘yicha qarzning daromadga nisbati (DTI) talablari kuchga kirgan: daromadi belgilangan tartibda aniqlanadigan shaxslar uchun kredit daromadning 8 barobaridan, daromadi aniqlanmaydigan shaxslar uchun 5 barobaridan oshmasligi kerak [3]. Bu cheklovlar kredit ajratishda qarz miqdori va daromad nisbatini hisobga olishga xizmat qiladi. Biroq ularning samaradorligi amalda to‘g‘ri qo‘llanishi, daromad ma’lumotlarining ishonchliligi va turli kreditorlardagi majburiyatlarning to‘liq hisobga olinishiga bog‘liq. Shu bois tartibga solish bilan birga tushunarli axborot berish va shartnomalar shaffofligini oshirish zarur.

5. Ekonometrik baholash va statistik xulosalar

2020–2026-yillar uchun (n = 6 kuzatuv: 2020, 2021, 2022, 2023, 2025, 2026) log-chiziqli trend regressiyasi baholandi. Natijada quyidagi tenglama olindi:

$$\ln \hat{L}_t = 3{,}7021 + 0{,}2888 \cdot t$$

(s.e. = 0,0280) (s.e. = 0,0079)

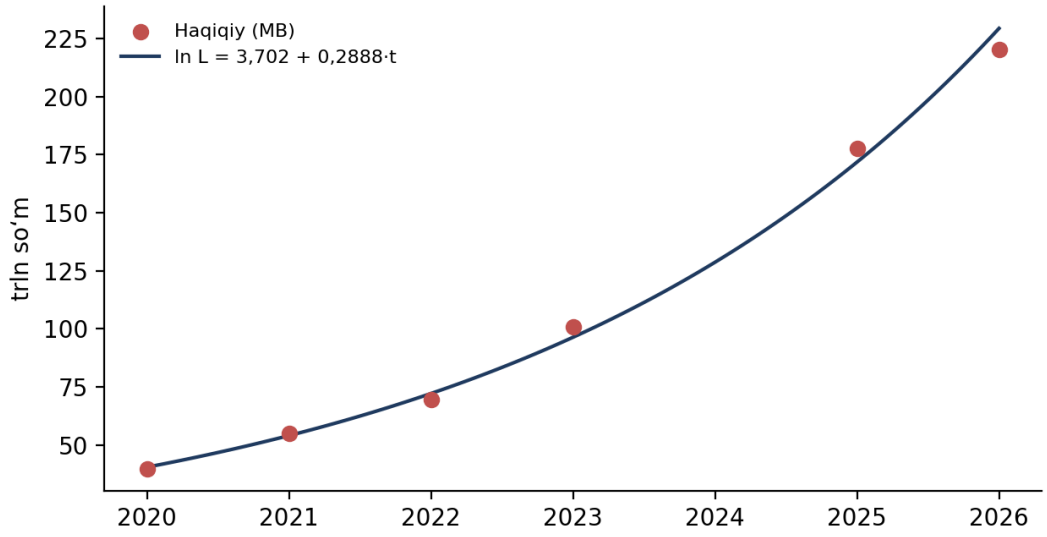
t-statistika: 132,23 va 36,47; $R^2 = 0{,}9970$; $F(1;4) = 1\,330{,}0$; $p = 3{,}4 \cdot 10^{-6}$; $\hat{\sigma} = 0{,}0410$; DW = 2,42

2-jadval. Regressiya natijalari (OLS, bog‘liq o‘zgaruvchi — ln L)

O‘zgaruvchi	Koeffitsiyent	Std. xato	t-statistika	p-qiymat

O‘zgaruvchi	Koeffitsiyent	Std. xato	t-statistika	p-qiymat
Konstanta (β_0)	3,7021	0,0280	132,23	< 0,001
Trend t (β_1)	0,2888	0,0079	36,47	< 0,001 ($3{,}4\cdot10^{-6}$)
R^2 / F-statistika	0,9970	—	1 330,0	< 0,001
Kuzatuvlar soni	6	Durbin–Watson	2,42	—

Manba: muallif hisob-kitoblari (Python, OLS). t = yil − 2020; L — trln so‘m.

6-diagramma. Haqiqiy qiymatlar va log-chiziqli trend

Statistik xulosalar. (1) β_1 koeffitsiyenti 1 foizlik ahamiyatlilik darajasida statistik jihatdan muhim ($|t| = 36{,}47 > t_{0{,}01}(4) = 4{,}60$), shuning uchun H_0 rad etiladi: aholi kreditlari qoldig‘ida barqaror o‘sish trendi mavjud. (2) Model qoldig‘ining 99,7 foizini tushuntiradi ($R^2 = 0{,}997$), F-test modelning umumiy ahamiyatliligini tasdiqlaydi. (3) $\beta_1 = 0{,}2888$ qoldiqning o‘rtacha yillik o‘sishi e^0,2888 − 1 ≈ 33,5 foiz ekanini bildiradi (95 % ishonch oralig‘i: 30,6 – 36,4 %); bu holda qoldiq taxminan har 2,4 yilda ikki baravar ortadi (ln2 / 0,2888). (4) Durbin–Watson

statistikasi (2,42) qoldiqlarda birinchi tartibli avtokorrelyatsiyaning kuchli belgisini ko‘rsatmaydi, biroq n = 6 bo‘lganda bu test kuchsiz.

Cheklovlar. Namuna juda kichik (n = 6) va 2024-yil kuzatuvi yo‘q; vaqt qatorlari barqarorligi (birlik ildiz) tekshirilmagan, shuning uchun yuqori R^2 qisman umumiy o‘suvchi trend natijasi bo‘lishi mumkin (soxta regressiya xavfi). Model sababiy bog‘liqlikni emas, balki o‘sish sur’atini tavsiflaydi. Trend ekstrapolyatsiyasi (masalan, 2027-yil uchun ≈306 trln so‘m) bashorat emas, faqat illyustratsiyadir; ayniqsa, 2026-yilda o‘sish sur’ati sekinlashgani (yil boshidan +8,9 % — 7 oyda) trend modelining yuqoriroq natija berishini ko‘rsatadi. Keyingi tadqiqotda 2019–2026-yillar choraklik ma’lumotlari asosida ko‘p o‘zgaruvchili model ($\ln L_t = \beta_0 + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 r_t + \beta_3 \pi_t + \varepsilon_t$; Y — aholi nominal daromadi, r — kredit stavkasi, π — inflyatsiya) baholanishi va birlik ildiz hamda kointegratsiya testlaridan o‘tkazilishi tavsiya etiladi. Bunday model uchun ma’lumotlar stat.uz va cbu.uz saytlaridan olinadi.

6. Aholining kredit yuklamasini kamaytirish va mikroqarzlar bozorini takomillashtirish yo‘llari

Ortiqcha qarzdorlikni faqat kredit berishni cheklash bilan hal etib bo‘lmaydi; moliya tashkilotlari, davlat idoralari va qarz oluvchilarning o‘zaro mas’uliyati zarur. Quyidagi takliflar ilgari surilmoqda:

1) **To‘lov qobiliyatini baholashni takomillashtirish.** Daromad miqdori bilan birga uning barqarorligi, mavjud qarzlar va majburiy xarajatlar kompleks baholanishi, tasdiqlanishi mumkin bo‘lgan boshqa daromad manbalari hisobga olinishi lozim.

2) **Kredit axborot almashinuvini kengaytirish.** Kredit byurolari orqali barcha kreditor (shu jumladan, mikromoliya tashkilotlari va lombardlar) majburiyatlarini real vaqtda ko‘rish, parallel kreditlarni cheklash.

3) **Shaffoflik.** Kreditning to‘liq qiymati (samarali foiz stavkasi), jami qaytariladigan summa va kechiktirish oqibatlari qisqa, taqqoslash uchun qulay shaklda (bir sahifali kredit varaqasi) taqdim etilishi.

4) **Moliyaviy savodxonlik.** Maktab, universitet, mahalla va banklar orqali oilaviy budjet, kreditning haqiqiy qiymatini hisoblash, jamg‘arma va firibgarlikdan himoyalanish bo‘yicha amaliy o‘qitish, ayniqsa yoshlar uchun.

5) **Qiyin vaziyatdagi qarz oluvchilar bilan ishlash.** Qarzni qayta tuzish, to‘lov jadvalini qayta ko‘rib chiqish va jarimalarning kompensatsion xarakterini ta’minlash.

6) **Muntazam monitoring.** Kreditlar hajmi bilan birga qarz to‘lovlaridan keyin qoladigan daromad, takroriy kreditlar, muddati o‘tgan qarzlar va bir nechta kreditga ega qarz oluvchilar soni kuzatilishi.

ILOVA A. DIAGRAMMA VA GRAFIKLAR UCHUN MA’LUMOTLAR

1-diagramma. Aholi kreditlari qoldig‘i (turi: ustunli)

Sana	**Qoldiq, trln so‘m**	**Manba / izoh**
01.01.2020	39,934	MB (ilmiy nashr orqali)
01.01.2021	54,888	MB
01.01.2022	69,496	MB
01.01.2023	100,949	MB
01.01.2025	177,53	MB (UzDaily)
01.01.2026	≈220,26	hisoblangan: 235,9/1,071
01.07.2026	235,9	MB (Anhor.uz)

2-diagramma. Aholi kreditlari tarkibi, 01.08.2026 (turi: doiraviy)

Tur	**trln so‘m**	**Ulushi, %**
Ipoteka	≈88,2	36,8
Mikroqarzlar	51,141	21,3

Tur	trln so‘m	Ulushi, %
Kredit karta va overdraft	5,914	2,5
Boshqa (qoldiq usuli)	≈94,5	39,4
Jami	239,801	100

3-diagramma. Aholiga ajratilgan kreditlar, yillik oqim (turi: guruhli ustun)

Yil	Jami, trln so‘m	Shundan mikrokredit, trln so‘m
2024	104,67	17,4
2025	156,85	28,45

4-diagramma. MFO va lombardlar kreditlari (turi: ustun + chiziq)

Yil	Ajratilgan kreditlar, trln so‘m	Onlayn ulushi, %
2024	≈15,9 (hisoblangan)	≈49 (hisoblangan)
2025	31,8	70
2026 I chorak	12,2	72 (MFO kreditlari)

5-diagramma. Foiz stavkalari (turi: ustunli)

Ko‘rsatkich	Qiymat, %	Davr
Yillik inflyatsiya	6,4	2026-yil iyun
MB asosiy stavkasi	14,0	2026-yil iyul
Bank krediti (jismoniy shaxs, ≤1 yil)	22,7	2025-yil iyun
Lombard mikroqarzi (o‘rtacha)	97,1	2025-yil

6-diagramma (regressiya). t = yil − 2020; L — trln so‘m

t	L, trln so‘m	Model qiymati (L̂)
0 (2020)	39,934	40,53
1 (2021)	54,888	54,10
2 (2022)	69,496	72,22
3 (2023)	100,949	96,40
5 (2025)	177,53	171,77
6 (2026)	220,26	229,28

XULOSA

O‘zbekistonda aholining kredit yuklamasi va mikroqarzlar bilan bog‘liq muammolar moliya tizimi barqarorligi va aholi farovonligi bilan bevosita bog‘liq. Aholi kreditlari qoldig‘i 2026-yil 1-avgustga 239,8 trln so‘mga yetgan; 2020–2026-yillar trend regressiyasi bo‘yicha o‘rtacha yillik o‘sish taxminan 33,5 foizni tashkil etgan, 2025-yilda esa kreditlar qoldig‘i nominal daromaddan tezroq o‘sib, kredit/daromad nisbati 18,6 foizdan 19,4 foizga ko‘tarilgan. Sektor miqyosidagi muammoli kreditlar ulushi hozircha past (mikromoliya va lombardlarda 2,3 %, bank tizimida ≈3 %), biroq mikroqarzlarning onlayn tarzda tez rasmiylashtirilishi, qisqa muddat va yuqori foiz stavkalari qarz oluvchining to‘lov qobiliyatini to‘g‘ri baholash zaruratini kuchaytiradi.

Shu sababli mas’uliyatli kreditlash, kredit axborot tizimini takomillashtirish, DSTI va DTI me’yorlarining amalda qat’iy qo‘llanishi, shartnomalar shaffofligi hamda moliyaviy savodxonlikni oshirish ustuvor vazifalardir. Kredit bozorining barqarorligi kredit hajmi bilan emas, balki mablag‘larning qay darajada samarali ishlatilishi va qarz oluvchilarning majburiyatlarni bajarish imkoniyati bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2026, 3-iyun). Mikromoliya tashkilotlari va lombardlarning moliyaviy holati sharhi — 2026-yil I chorak yakuni. https://cbu.uz/uz/press_center/releases/3924161/
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (n.d.). Qarzga xizmat ko‘rsatishning daromadga nisbati (DSTI). https://cbu.uz/uz/financial-stability/macroprudential-policy-tools/debt-service-to-income/
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (n.d.). Qarzning daromadga nisbati (DTI). https://cbu.uz/uz/financial-stability/macroprudential-policy-tools/debt-to-income/
4. Gazeta.uz. (2026, 3-fevral). O‘zbekiston aholisining real daromadlari 2025-yilda 9,2% oshdi [Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida]. https://www.gazeta.uz/oz/2026/02/03/incomes/
5. Central Bank of Uzbekistan. (2023). Financial Stability Report, H1 2023. https://cbu.uz/upload/medialibrary/151/2ugv7xjycknyjtb2ex6sbzv3gwe4hcbd/FSR_H1_2023.pdf
6. International Monetary Fund. (2026). Republic of Uzbekistan: 2026 Article IV Consultation — Press release; and staff report (IMF Country Reports, 2026). https://cbu.uz/en/press_center/releases/4028837/
7. International Monetary Fund. (2025). Republic of Uzbekistan: Financial System Stability Assessment (IMF Country Report). https://meetings.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2025/English/1uzbea2025003-print-pdf.ashx
8. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. Journal of Economic Literature, 52(1), 5–44. https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5
9. Campbell, J. Y. (2006). Household finance. The Journal of Finance, 61(4), 1553–1604. https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x

10. Mian, A., & Sufi, A. (2010). Household leverage and the recession of 2007–09. IMF Economic Review, 58(1), 74–117. https://doi.org/10.1057/imfer.2010.2